

NÖVBƏLİ ƏKİNDƏ PAXLALILARIN ƏHƏMİYYƏTİ

Almas Əsədova

AMEA-nın Genetik Ehtiyatlar İnstitutu

Qarabağ zonası özünün flora və fauna müxtəlifliyinə görə həmişə zəngin olmuşdur. 30 illik işğaldan əvvəl zəngin bitki örtüyünə malik olan ərazidə 2000-dən çox bitki növünə rast gəlinirdi. Landsaft müxtəlifliyi baxımından əlverişli olan bu ərazilərdə 460 növdən çox yabanı ağac və kol bitkiləri bitirdi, onlardan 70-i endemik növ olub, dünyanın heç bir yerində təbii halda rast gəlinmir. Ağac və kol bitkiləri ilə yanaşı, novruzgülü, bənövşə, lələ, qızılgül, zanbaq, qərənfil və s. birillik, ikiillik, çoxillik bitkilər də təbii halda bitirdi. Bundan başqa, Ağdərə, Əsgəran, Xocavənd rayonları palıd, vələs, fıstıq və ağcaqayın meşələri ilə zəngin idi. Erməni işğalçıları məqsədyönlü olaraq Qarabağın fauna və florasının məhviniyə çalışmışlar. Qarabağ və ona bitişik ərazilərdə ölkəmizin milli və mədəni sərvəti olan meşələr və qoruqlar dağıdılmış, qiymətli endemik bitki növləri məhv edilmiş, bu da həmin sahələrin ölü zonaya çevrilməsinə səbəb olmuşdur. Əldə olunan məlumatlara görə, erməni işğalçıları zəbt olunmuş ərazilərdə qiymətli ağac cinslərini məhv edərək (palıd, fıstıq, çinar, ağcaqayın və s.) əvəzində kənd təsərrüfatına və sənaye bitkiləri siyahısına daxil olmayan bitkilər becərirdilər.

30 illik işğala son qoyulduqdan sonra biomüxtəliflik yenidən öyrənilməli, məhv olmuş və məhv olma təhlükəsində olan cins və növlər dəqiqləşdirilməli, lazımi tədbirlər görülməlidir. 30 illik işğal və 44 günlük müharibə zamanı raket, top mərmiləri, havaya buraxılan barıt və s. torpaq və atmosferə ciddi ziyan vuraraq onu zəhərləmişdir. Məlumdur ki, Qarabağda əsasən kənd təsərrüfatı, xüsusilə aqrar sahə üstünlüyə malikdir. Onsuz da çirklənmiş torpağın daha da çirklənməsinin qarşısının alınmasında torpağa lazım olan mineral gübrələrdən mümkün qədər az istifadə olunmalıdır. Belə ki, kənd təsərrüfatı bitkilərinin becərilməsində növbəli əkin sistemindən istifadə etmək lazımdır. Bu zaman xüsusilə dənli bitkilərin paxlalı bitkilərlə növbələşməsi müsbət nəticə verəcəkdir. Paxlalı bitkilərin köklərində azotobakterlər (*rhizobium*) vardır. Paxlalı bitkilər tələf olduqdan sonra onların köklərində olan yumrucuqlar parçalanaraq onun azotla zənginləşməsinə səbəb olur. Atmosfer azotunun kök yumrucuğunda bakteriyaların mənimsənilmə ölçüsü müxtəlif paxlalılar üçün fərqlidir. Hesablamalara görə, 1 ha torpağa lüpin 90-180 kq, yonca 50-80 kq, göy noxud 60-120 kq, yazlıq çölnoxudu 60-80 kq, soya 60-120 kq azot verir.

Ümüd edirik ki, birgə söylərimiz nəticəsində Qarabağımız tezliklə öz əvvəlki saf sulu bulaqlarına, gur meşələrinə, göz oxşadıca uzanan taxıl zəmilərinə, üzüm bağlarına, pambıq tarlalarına, bir sözlə, öz füsunkar təbiətinə qovuşacaqdır.